

ԿՐԿՆԱՍԵՌՈՒԹՅԱՆ ԸՄԲՈՆՈՒՄԸ 17-18-ՐԴ ԴԱՐԵՐԻ
ԼԱՏԻՆԱՏԻՊ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ*

Հայտնի է, որ ժամանակակից հայերենի բայական համակարգում զգալի թիվ են կազմում այնպիսի բայերը, որոնց սեռային հատկանիշը միատարր չէ։ Դրանք համապատասխան բառույթի մեջ համատեղում են երկու սեռ՝ առաջացնելով սեռային զուգահեռություն։

Այս կարգի բայերը կոչվում են կրկնասեռ բայեր, իսկ ամբողջ քերականական երևույթը՝ կրկնասեռություն։

Կրկնասեռությունը, կապված լինելով բայի սեռի քերականական կարգի և մասնավորապես սեռային տեղաշարժերի հետ, հատուկ է հայերենի պատմական զարգացման բոլոր շրջաններին և պայմանավորված է զանազան հիմունքներով ու գործոններով։

Կրկնասեռ բայերի ըմբռումը կապված է գրաբարում և արդի հայերենում դրսևորվող որոշակի առանձնահատկությունների հետ։ Արդի շրջանում կրկնասեռ են համարվում այն բայերը, որոնք համատեղում են չեզոք և ներգործական սեռերի իմաստներ, իսկ գրաբարում այս կամ այն չափով կրկնասեռություն են դրսևորում հասարակ սեռի բայերը, որոնք համատեղում են ներգործական և կրավորական սեռերի իմաստներ։

Հինհայերենյան բնագրերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գրաբարում էլ կան ներգործաձև բայեր, որոնք համատեղում են չեզոք և ներգործական սեռերի իմաստներ, սակայն հին շրջանի քերականները կա՛մ ընդհանրապես չեն նկատում այդ երևույթը, կա՛մ նույն բայի՝ մինևնույն ժամանակ հայցական և այլ հոլովներով լրացումներ ընդունելու փաստը կապում են զուտ հոլովառության և ոչ նույն բառույթում երկու սեռային իմաստների համատեղման հետ։ Այդ բայերը՝ որպես կանոն, գրաբարի քերականները դասադասում են տարբեր խմբերի մեջ՝ անտեսելով վերջիններիս խնդրատական առանձնահատկությունը։

Հայ պատմական քերականագիտության մեջ բայասեռի քննության հարցն առանձնակի ուշադրության է արժանանում 17-րդ դարի լատինատիպ քերականություններում /ըստ Գ. Ջահուկյանի՝ 17-րդ դարի սկզբներից մինչև 18-րդ դարի 3-րդ քառորդ¹։ Այս շրջանում տրվում է բայի սահմանումը. բայ ասելով՝ հասկանում են միայն դիմավոր /Ռիմովա/, ապա՝ դիմավոր և անդամ բայերը /Գալանտս, Հովհաննես Հովով, Ոսկան Երեանցի և այլք/։

* Հոդվածն իբրև զեկուցում ներկայացվել է Գյումրիում 2013թ. հոկտեմբերի 4-6-ը կայացած «Պատմամշակութային ժառանգություն և արդիականություն» միջազգային գիտաժողովում։
¹ Ջահուկյան Գ., Գրաբարի քերականության պատմություն, Եր., 1974, էջ 11-26։

Բայը քննելիս քերականներն առաջնորդվում են իմաստաբանական և ձևաբանական /Գալանոս², իմաստային /Ոսկան Երևանցի,³ Հովհաննես Հոլով⁴/ ձևաբանական, շարահյուսական և իմաստային /Հ. Ջուղայեցի, Խ. Կարնեցի⁵/ սկզբունքներով:

Քննության են ենթարկվում բայի քերականական կարգերը, մասնավորապես՝ սեռը: Տրվում է սեռի քերականական կարգի անվանումը՝ տրամադրություն /Թրակացի և մեկնիչներ/⁶, սեռ /Միմեոն Ջուղայեցի⁷ և Հովհաննես Ջուղայեցի/ և սեռ /Գալանոս⁸/: Փորձ է արվում բնութագրելու բայի առանձին սեռերը, որոշվում են նաև սեռերի տեսակները և թիվը: Բացի ներգործական, կրավորական և չեզոք սեռի բայերից՝ առանձին սեռեր են համարվում նաև ձայնակրական /Գալանոս, Ոսկան Երևանցի, Հովհաննես Հոլով, Կարնեցի/ և անցողական /Գալանոս, Կարնեցի/ սեռերը:

Սեռի տեսակների թվի հարցում քերականները համակարծիք չեն. ոմանք ընդունում են բայի վեց սեռ /Կղեմես Գալանոս, Խաչատուր Կարնեցի/, ոմանք՝ հինգ /Ոսկան Երևանցի, Հովհաննես Հոլով/, ոմանք՝ չորս /Միմեոն Ջուղայեցի/ և ոմանք՝ երեք /Հովհաննես Ջուղայեցի/: Չնայած որոշ քերականներ բայի սեռերի թիվը հասցնում են վեցի՝ ընդունելով նաև անցողական, հասարակ, ձայնակրական սեռերը, բայց բոլորն էլ բնութագրում են ներգործական, կրավորական և չեզոք սեռի բայերը:

Եթե սեռի կարգի ըմբռնումն անգամ հին շրջանի քերականություններում որոշակի հակասություններ ունի, բնականաբար, այնպիսի եուրբ հարց, ինչպիսին բայական կրկնաստեռության հարցն է, պետք է անտեսվեր կամ շրջանցվեր հին շրջանի քերականների կողմից:

Խոսելով սեռերի մասին՝ Գալանոսը փորձում է բնութագրել դրանցից յուրաքանչյուրը և բերում է համապատասխան բայաշարքեր: Վերջիններիս մեջ մեծ թիվ են կազմում գրաբարի բառարաններում հիշատակված կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բազմաթիվ բայեր, բայց քերականը դրանց խնդրառական առանձնահատկությունը չի նկատում: Խոսելով «հասարակ» կոչվող բայերի մասին՝ Գալանոսը սահմանում է, որ վերջիններս համատեղում են ներգործական և կրավորական սեռի իմաստներ, բայց օրինակների թվում հիշատակում է նաև ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստներ համատեղող /այսինքն՝ կրկնասեռ/-եմ վերջավորությամբ բոլսեմ բայը⁹:

² Գալանոս Կ., *Քերականական և տրամաբանական ներածություն առ յիմաստասիրութիւնն շահելոյ*, Հոռմ, 1645, էջ 138:

³ Երևանցի Ո., *Քերականութեան գիրք*, Մմստերդամ, 1666, էջ 21:

⁴ Կոստանդնուպոլսեցի Յ., *Չաութիւն հայկաբանութեան*, Հոռմ, 1674, էջ 140:

⁵ Կարնեցի Խ., *Գիրք քերականութեան*, Լիվոռնո, 1696, էջ 66:

⁶ Адоиц Н. Дионисий Фракийский и армянские толкователи, Петрозавд, 1915, 13.

⁷ Ջուղայեցի Ս., *Գիրք, որ կոչի քերականութիւն*, Կ. Պոլիս, 1725, էջ 64:

⁸ Գալանոս Կ., *նշվ. աշխ.*, էջ 138:

⁹ Գալանոս Կ., *նշվ. աշխ.*, էջ 140:

Այս առումով հետաքրքիր օրինակներ կան նաև չեզոք սեռի բայաշարքում, ինչպես, օրինակ՝ *ծառայեմ, աղօթեմ, յառեմ, բնակեմ, յեռեմ, երդեմ, զգեմ* և այլն, որոնք գրաբարի բառարաններում դիտվում են իբրև կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բայեր: Ինչպես ցույց են տալիս բառահոգվածները և բնագրային օրինակները, այս բայերում սեռային հասկանիշը միատարր չէ:

Օրինակ՝ *աղօթել* բայը Գալաեոսը համարում է չեզոք սեռի բայ¹⁰, մինչդեռ գրաբարում բայը կրկնասեռ է /ԼՀԲ, 47, ԳԲ, 36, ԱԶԲ, 21, ՀԲԲ, 32/: Բերենք բնագրային օրինակներ. «Ի դէմս հոգւոյն սրբոյ զայս *աղօթեցի* /ԼՀԲ, 47/, «*Աղօթեալ* յուսով /ԵԿ, 300/» և այլն: «Յաղագս կառաւարութեան բային» գլխում Կ. Գալաեոսը խոսում է բայերի խնդրատեսակի մասին՝ 300-ից ավելի բայեր բաժանելով 16 խմբի¹¹:

Վերոնշյալ 16 խմբերի մեջ էլ կան կրկնասեռ բայեր, որոնք խմբավորվում են այլ բայերի հետ /միասեռ/: Միայն առաջին 4 խմբի բայաշարքերում կա մոտ 30 կրկնասեռ բայ. դրանք են՝ *նստիմ, համարիմ, վճարեմ, ցանկանամ, հաղորդիմ, նմանիմ, համաձայնիմ, հնազանդիմ, համեմատիմ, հաճիմ, միաբանեմ, հարեմ, խոստովանիմ, դաւանեմ* և այլն: Նշվածից կարելի է ենթադրել, որ հեղինակն ընդհանրապես կրկնասեռության երևույթ չի դիտարկում:

Հովհաննես Հովսեփը նա, խոսելով բայերի մասին, սխալվում է որոշ բայերի սեռը որոշելիս, օրինակ՝ *ենջեմ* /ԼՀԲ, Բ, 433/ և *հսկեմ* /սկեմ/ /ԼՀԲ, Բ, 719/ բայերը գրաբարում ունեն սեռային զուգահեռություն՝ եբ/ձբ, որոշ բայեր՝ կրկնասեռություն, ինչպես՝ *մեղանչեմ* /ԼՀԲ, Բ, 247/, *գարմանալ* /ԼՀԲ, Ա, 271/, իսկ քերականը դրանք դասում է չեզոք սեռի բայերի մեջ¹²:

Հ. Հովսեփն անդրադառնում է բայերի կիրառությանը և խնդրատեսակները: Նա քննության է ենթարկում մոտ 400 բայ՝ դրանք բաժանելով 2 խմբի¹³: Ինչպես նախորդ հեղինակի մոտ, այստեղ նա թվարկվող բայերի շարքում հանդիպում են բազմաթիվ կրկնասեռ բայեր, օրինակ՝ *ընծայեմ, ընձեռեմ, համեմատեմ, գումարեմ, մերժեմ, մաղթեմ, ժառեմ* և այլն, բայց այս դեպքում էլ դրանք որպես այդպիսիք չեն ներկայացվում:

17-րդ դարի 30-90-ական թթ. հունա-լատինաստիպ կոչված քերականություններում /Միմեոն Ջուդայեցի, Հովհաննես Ջուդայեցի և Խաչատուր Կարենցի/ կրկնասեռության քննության առումով հետաքրքրություն է ներկայացնում Խաչատուր Կարենցու աշխատությունը:

Խոսելով բայերի հոլովառության մասին՝ Խ. Կարենցին այս հարցը քննում է՝ շեշտը դնելով բայի նշանակության վրա: Չնայած այդ հանգամանքին՝ նա կրկնում է նախորդների սխալը՝ կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բազմաթիվ բայեր դասելով չեզոք սեռի բայերի մեջ, ինչպես, օրինակ՝ *ենջեմ, գարմանալ, տիրեմ, ծառայեմ, յեռեմ, բխեմ, ծագեմ, հրաժարեմ, գարշեմ*¹⁴ և այլն:

¹⁰ Գալանոս Ա., նշվ. աշխ., էջ 140:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 225-248:

¹² Կոստանդնուպոլսեցի Յ., նշվ. աշխ., էջ 141:

¹³ Նույն տեղում, էջ 178:

¹⁴ Կարենցի Խ., Գիրք քերականութեան, Լիվոռնո, 1696, էջ 78-80:

Ինչպես տեսնում ենք, հայ մատենագրության մեջ վկայված են բազմաթիվ կրկնաստե բայեր, որոնք համատեղում են ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստներ, սակայն այս շրջանի քերականներից ոչ մեկը չի արձանագրում այդ երևույթը:

Պատճառը, ամենայն հավանականությամբ, լատինատիպ քերականությունների գործնական-տեխնիկական բնույթն էր, որը չէր ենթադրում հին բնագրերի գիտական ուսումնասիրություն՝ դրանից բխող հետևություններով: Ինչպես եշում է Գ. Ջահուկյանը, «Բոլոր լեզուների համար կիրառվում են քերականական միևնույն, բոլորի համար սովորական դարձած սխեմաները»: Օրինակ բերելով Կ. Գալանոսին՝ նա գրում է. «Գալանոսը նկարագրում է գրաբարը այնպես, ինչպես այն հանդես է գալիս 17-րդ դարի լատինաբան երկերում»՝ գուրկ խոսակցական հիմքերից¹⁵: Թերևս նույնը կարելի է ասել նաև մյուս քերականների մասին:

Կարծում ենք, այս երևույթի արմատներն ավելի խորն են. ինչպես վկայում է Հ. Աճառյանը, «Հեղեվրոպական նախալեզուն էլ չգիտե զանազանել բայի սեռը. Արմատն ինքնին չի կարող ցույց տալ, թե բայը ինչ սեռ է. միևնույն արմատը և միևնույն բունը թե՛ ներգործական, թե՛ չեզոք և թե՛ կրավորակերպ է միանգամայն: Բացի սրանից ներգործական և չեզոք խոնարհվում են միատեսակ»¹⁶: Այնուհանդերձ, հեղեվրոպական նախալեզուն, ինչպես ժամանակակից շատ լեզուներ, չեզոք սեռ չունի. «Հեղեվրոպական նախալեզուն ճանաչում է երկու սեռի բայ»՝ ներգործական և հասարակ¹⁷: Այսպիսով՝ հեղեվրոպական հիմք-լեզուն, ինչպես նաև հեղեվրոպական լեզվաընտանիքի քույր լեզուներից շատերը /հայերեն, լատիներեն, հունարեն, ժամանակակից լեզուներից՝ ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն և այլն/ ունենին հասարակ սեռ: Հետագայում հեղեվրոպական նախալեզուն ջնջում է այդ սեռը, որը վերանում է նաև ժամանակակից շատ լեզուներում, այդ թվում նաև հայերենում, բայց որոշ լեզուներում պահպանվում է, ինչպես ռուսերենում, անգլերենում և այլն:

Տվյալներ չունենք, թե երբվանից հայերենի բայական համակարգում «հայտնվեցին» արդի ըմբռնմամբ կրկնաստե /նր, չր/ բայերը, բայց որ գրաբարի դասական շրջանում դրանք արդեն կան, անվիճելի է: Ինչպես վկայում են բնագրային օրինակները, հայերենը 5-րդ դարում ունի թե՛ հասարակ, թե՛ կրկնաստե բայեր, բայց երկրորդ տեսակը ճանաչված չէ, քանի որ հայերենը մշակվել է այն լեզուների օրինակով, որոնք չունեն նր, չր համատեղումներ: Այդ իսկ պատճառով նր, չր իմաստների համատեղումը բայերի մեջ նկատվել է միայն 18-րդ դարի ինքնուրույն քերականություններում: Այս շրջանում ինչ-որ չափով փոխվում են հայերենի ուսումնասիրության սկզբունքները. «Պահանջ է առաջադրվում գրաբարի քերականության շարադրանքը հիմնել տեքստերի բարեխիղճ ուսումնասիրության վրա»¹⁸:

Շարունակվում է բայասեռի քննությունը: Ցոհան Շրյոդերը տարբերում է հինգ սեռի բայ՝ ներգործական, կրավորական, «չեզոքական», «հասարակ» և «ան-

¹⁵ Ջահուկյան Գ., նշվ. աշխ., էջ 9:

¹⁶ Աճառյան Հ., Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի, հ. 4, Ա, եր., 1959, էջ 79:

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 79:

¹⁸ Ջահուկյան Գ., նշվ. աշխ., էջ 175:

ցողական»¹⁹: Կրկեւելով իր եախորդների սխալը՝ Շրթողերը չեզոք սեռի Բայերի մեջ է դասում նաև որոշ կրկեսաւե Բայեր, ինչպես օրինակ՝ *նեղել* և այլն:

Բայը հանգամանալից քննության է եեթարկում Մխիթար Մեքաստացին: Նա նույնացնում է խոնարհման ձև և սեռ հասկացությունները²⁰: Քերականը, խոսելով որոշ ձայնակրական Բայերի մասին, նկատում է, որ երանք թէև չունեն «անցողականի» ձև, Բայց ունեն անցողականի իմաստ: Որպես օրինակ բերվում են *ծաղկեմ, երկմտեմ, զինուորեմ, լուսահատեմ, խոտորեմ* Բայերը և նշվում, որ դրանք ունեն նաև ծաղկեցուցանեմ, երկմտեցուցանեմ... իմաստները²¹: Այդ Բայերը գրաբարում պարզապես ունեն սեռային գուգահեռություն. երկրորդ սեռի իմաստն արտահայտում են լծորդի փոփոխությամբ. այդ են վկայում գրաբարի Բառարանները. Մաղկեմ /ԼՀԲ, Ա, 1003, ԱԶԲ, 401, ԳԲ, Ա, 602, ՀԲԲ, 323/, զինուորեմ /ԼՀԲ, 735, ԱԶԲ, 294, ԳԲ, 441, ՀԲԲ, 25/, խոտորեմ /ԼՀԲ, 970, ԱԶԲ, 388, ԳԲ, 583, ԳՈՒԲ, 160, ՀԲԲ, 288/, լուսահատեմ /ԼՀԲ, Բ, 376, ԱԶԲ, 600, ԳԲ, 252/:

Քերականը խոսում է Բայի լծորդի, դրա հետ նաև իմաստի փոփոխության, պարզ և -ան ստակածանցով տարբերակների գոյության /եղծել-եղծանել և այլն/ մասին, Բայց ոչ մի հանգամանք կրկեսաւեան հետ չի կապում:

Մեքաստացու կողմից քննվող բոլոր Բայախմբերում կան կրկեսաւե կամ սեռային գուգահեռություն ունեցող Բայեր: Քերականը միանգամայն այլ մեկնաբանություն է առնում, ասենք, որն է չեզոք սեռի Բայի՝ հայցական հոլովով լրացում առնելու փաստին: Օրինակ՝ խոսելով *մերկել* Բայի մասին՝ գրում է. «Թեպետ է ընդմիջակերպ չեզոքական, սակայն այսու ձայնի մերթ փոխանակ բացառականի խնդրոյն ամելով գհայցական վարի որպես գներգործական»²²: Այստեղ խոսքն ընդամենը կրկեսաւե Բայի մասին է, որն ունի թե՛ «մերկանալ», թե՛ «մերկացնել» իմաստները /ԼՀԲ, Բ, 254, ԱԶԲ, 557, ԳԲ, Բ, 177, ԳՈՒԲ, 244/, այստեղից էլ՝ խնդրատական առանձնահատկությունը: Ուզում ենք ընդգծել այն փաստը, որ քերականական այս հատկանիշը խարսխվում է բառիմաստի վրա: Եթե Բայն ունի թե՛ ներգործական, թե՛ չեզոք սեռի իմաստներ, ապա պահանջելու է մի դեպքում հայցական, մյուս դեպքում՝ այլ հոլովով լրացում: Իմաստային տարբերակումները առաջ են բերում սեռային տարբերակումներ, մինչդեռ հայ քերականները նման դեպքերում կարծեք փորձում են ուղղել լեզվի «սխալը»՝ նշելով «ճիշտ» տարբերակը, ինչպես վարվում է Մեքաստացին. «Մեկացայ գպատմուճանն իմ, փոխանակ դնելոյ մերկացայ ի պատմուճանն իմմե»:

Մեքաստացին բնութագրում է սեռի և բնության խնդիրները²³: Նա քննում է մոտ 600 ներգործական և մոտ 500 չեզոք սեռի Բայեր: Այս շարքերում հայտնվել են թե՛ կրկեսաւե, թե՛ միասեռ Բայերը, որովհետև քերականը հարցի քննությունը կա-

¹⁹ Ջանուկյան Գ, *նշխ. աշխ.*, էջ 190-191:

²⁰ Մեքաստացի Մ., *Քերականութիւն գրարառի լեզուի հայկազնամ սեռի*, Վնննոսիկ, 1730, էջ 305:

²¹ Մեքաստացի Մ., *Քերականութիւն գրարառի լեզուի հայկազնամ սեռի*, Վնննոսիկ, 1730, էջ 340:

²² Նույն տեղում, էջ 342:

²³ Նույն տեղում, էջ 394-95:

տարել է այլ սկզբունքով. կրկնաստեռությունն ընկալել է որպես Բայի պահանջած խնդրի՝ հայցականով և մեկ այլ հոլովով արտահայտվելու հատկություն:

Պաղատաար Դպիրը, քննելով Բայերի հոլովատությունն ըստ սեռի, առանձնացնում է ներգործական սեռի մոտ 200 Բայ: Ընդգծելով այն փաստը, որ «ներգործականաց ոմանք զհայցականն միայն առնուն»՝ Պ. Դպիրը թվարկում է 26 Բայ, որոնց մեջ հիշատակում է նաև *հեղել, գովել, Բախել, Բանալ* Բայերը, որոնց մեջ, ի տարբերություն մյուսների, սեռային հատկանիշը միատարր չէ²⁴:

Ներգործական Բայերի հոլովատության մասին խոսելիս հեղինակն անում է ուշադրավ դատողություններ, մասնավորապես՝ «Զի Բայք ոմանք ներգործականք յո՞ժ սակաւք զկորոզականն իւրեանց՝ վերջնահոլով տրականաւ առնուն և ոչ հայցականաւ որպէս այլոց է տվորութիւն»²⁵: Որպես օրինակ՝ հեղինակը բերում է հետևյալ Բայերը՝ *հաղթել, տիրել, իշխել, առաջնորդել, երկրպագել*: Ինչպես ցույց են տալիս գրաբարի բառարանները, նշված Բայերը կրկնասեռ են, ինչով էլ Բացատրվում է վերջիններիս՝ նաև այլ հոլովով խնդիր պահանջելու հատկանիշը: Տիրել-եք, չք- / ՆՀԲ, 878, ԱՀԲ, 783, ԳԲ, 561/, իշխել-եք, չք- / ՆՀԲ, 866, ԱՀԲ, 346, ԳԲ, 521/, առաջնորդել-չք, եք, կք- / ՆՀԲ, 291, ԳԲ, 173/ երկրպագել-եք, կք- / ՆՀԲ, 703, ԱՀԲ, 281, ԳԲ, 415/:

Չեզոք սեռի Բայերի հոլովատության մասին խոսելիս Պ. Դպիրն առանձնացնում է դրա մի քանի խումբ²⁶: Նա քննում է 167 Բայ, որից 54-ը, ըստ գրաբարի բառարանների, ունի կրկնաստեռություն կամ սեռային զուգահեռություն /մոտ 30 տոկոսը/, սակայն հեղինակը այդ փաստը որպէս կրկնաստեռություն չի դիտարկում:

Այսպիսով՝ 17-18-րդ դարերի լատինատիպ քերականություններում առանձնացվում են սեռի և բառիմաստի պահանջով դրվող հիմնական լրացումները՝ ուղիղ խնդիր /ներգործական սեռ/, ներգործող խնդիր /կրավորական սեռ/ և անուղղակի խնդիրներ և պարագա /չեզոք սեռ/:

Որոշ հեղինակներ /Մ. Մեքաստացի, Պ. Դպիր/ նկատում են շատ Բայերի՝ երկու սեռի նշանակությամբ պայմանավորված՝ տարբեր հոլովներով լրացումներ ընդունելու փաստը, սակայն ոչ մեկը դա չի կապում կրկնաստեռության հետ:

Չնայած այն հանգամանքին, որ քերականներից շատերն անդրադառնում են միևնույն բառարանային բառայությամբ ներգործական և կրավորական իմաստների համատեղման իրողությանը, քերականներից հ ոչ մեկը չի նկատում ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստների համատեղումը Բայական միևնույն բառայթի շրջանակներում. գրաբարում կրկնաստեռություն և սեռային զուգահեռություն ունեցող Բազմաթիվ Բայեր գետելվում են միասեռ Բայերի շարքերի մեջ:

²⁴ Դպիր Պ., *Քերականութիւն*, Կ. Պոլիս, 1771, էջ 389:

²⁵ Նույն տեղում, էջ 401:

²⁶ Նույն, էջ 406-419:

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ԱԶԲ - Առձեռն բառարան հայկազեան լեզուի, Վենետիկ, Ի սուրբ Ղազար, 1865
 ԳԲ - Ռ. Ղազարեան, Գրաբարի բառարան, Երևան, 2000:
 ԳՈՒԲ - Լ. Խաչատրյան, Գրաբարի ուսումնական բառարան, Երևան, 2013:
 ՀԲԲ - Ստ. Մալխասեանց, Հայերէն բացատրական բառարան, Երևան, 1944-1945:
 ՆՀԲ - Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ.1, Երևան, 1979, հ. 2, Երևան, 1981:
 ԵԿ - Հայկական համաբարբառ, Եզնիկ Կողբացի, Եղծ աղանդոց, Երևան, 1972:
 կբ - կրավորական սեռի բայ
 ձբ - ձայնակրական բայ
 եբ - եերգործական սեռի բայ
 չբ - չեզոք սեռի բայ

ВОСПРИЯТИЕ ДВУЗАЛОГОВОСТИ В ЛАТИНОТИПНОЙ ГРАММАТИКЕ 17-18 ВЕКОВ

____ Резюме ____

____ Г. Закаян ____

В статье рассматривается восприятие двузалоговости глаголов в латинотипной грамматике 17-18 веков. В грамматических трудах этого периода, имевших практико-технический характер, классифицируются дополнения, обозначающиеся залогом глагола со значением смыслового требования. В некоторых глаголах наблюдается факт принятия (или использования) дополнений, обусловленных значениями двух залогов, которые выражаются разными падежами.

В отличие от грабара (древнеармянского), где в какой-то мере двузалоговость проявляется глаголами “простого” залога (смысловое совмещение действительного и страдательного залогов), смысловое совмещение среднего и действительного залогов (в современном понимании двузалоговость глаголов) грамматики или лингвисты не отделяют их и рассматривают как глаголы, имеющие один залог.

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Զարյան Հրանուշ Սուրենի - Բ.գ.թ., դոցենտ, Մ.Նալբանդյանի անվ.

ԳՊՄԻ հայոց լեզվի ամբիոն, Email: hmgardoyan71@mail.ru